12/01/2019

«Το Κόσοβο είναι η ακριβότερη σερβική λέξη»

Πατριαρχεία / Πατριαρχείο Σερβίας

Τα σπουδαία κτίσματα υπέφεραν στην Τουρκοκρατία, αλλά και τη σύγχρονη Ιστορία. Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων κυμάτων βίας, το 1999 και το 2004, οι Αλβανοί κατέστρεψαν 143 σερβικά μοναστήρια.

Τα μεσαιωνικά μνημεία της Σερβίας στο Κόσοβο υπέφεραν κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, αλλά και στη σύγχρονη Ιστορία μας. Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων κυμάτων βίας, το 1999 και το 2004, οι Αλβανοί κατέστρεψαν 143 σερβικά μοναστήρια. Για να διατηρηθούν τα σημαντικότερα μεσαιωνικά σερβικά μοναστήρια που έχουν επιβιώσει, η UNESCO τα συμπεριέλαβε στον κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Ντέτσανι (2004) και Πατριαρχείο του Πετς, Παναγία Λιέβισκα και Γκρατσάνιτσα (2006) με την ονομασία Μεσαιωνικά Μνημεία στο Κόσοβο και στη Μετόχια.

Τα τελευταία χρόνια, πολύ έντονες ήταν οι προσπάθειες από τις αλβανικές Αρχές στο Κόσοβο για ένταξη της αυτοανακηρυχθείσας χώρας τους στην UNESCO και τη

μετονομασία των μεσαιωνικών μνημείων της Σερβίας σε Μνημεία του Κοσόβου. Αυτό, φυσικά, βρίσκει σθεναρά αντίθετη τη Σερβία και η ειρωνεία αυτών των πολιτικά παρακινημένων προσπαθειών αποδεικνύεται καλύτερα από τη δήλωση της μητέρας Μακαρίας, ηγουμένης της Μονής Σοκόλιτσα στο Κόσοβο, ότι «είναι απαράδεκτο όσοι έκαψαν τα σερβικά ιερά να μπορούν να τα προστατεύσουν».

«Το Κόσοβο είναι η ακριβότερη σερβική λέξη» έγραψε ο μεγάλος σύγχρονος Σέρβος ποιητής Μάτια Μπέτσκοβιτς για την επέτειο της μάχης του Κοσόβου στο 1389. Στα γεγονότα που θα ακολουθήσουν, στις πηγές, κυρίως βυζαντινές, βάσει των οποίων το γνωρίζουμε, και καθ’ όλη τη διάρκεια της Ιστορίας της Σερβίας, η μάχη του Κοσόβου στο 1389 άφησε ένα ανεξίτηλο σημάδι. Σε αυτήν τη μάχη οι Τούρκοι νίκησαν τους Σέρβους, ένας Σέρβος ιππότης σκότωσε τον σουλτάνο Μουράτ, τον οποίο η εθνική παράδοση γνωρίζει ως Μίλος Ομπιλιτς, και η Σερβία έγινε υποτελής των Τούρκων, αρχίζοντας έτσι την τελευταία περίοδο της μεσαιωνικής Ιστορίας που θα ολοκληρωθεί το 1459, όταν θα γίνει μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι Σέρβοι ηγέτες άρχισαν να κατακτούν την περιοχή του Κοσόβου, έπειτα μέρος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, στα τέλη του 11ου αιώνα, που από την εποχή του Στέφανου Νεμάνια (1166-1199), ο οποίος ήταν ιδρυτής της σημαντικότερης σερβικής μεσαιωνικής βασιλικής δυναστείας, θα γίνει σταθερή κατεύθυνση της επέκτασης του σερβικού κράτους. Από την εποχή του γιου και κληρονόμου του, Στέφανου του Πρωτόστεπτου (1199-1227), του πρώτου βασιλιά της Σερβίας, αρχίζει η ανέγερση των μοναστηριών στο Κόσοβο ως συμβόλων πολιτικής και πνευματικής ανεξαρτησίας του σερβικού κράτους, το οποίο θα φτάσει στο αποκορύφωμά του το 1346, εγκαθιδρύοντας την αυτοκρατορία με το δικό του Πατριαρχείο. Μέχρι σήμερα, έχουν διασωθεί περίπου 35 σερβικά μοναστήρια στο Κόσοβο. Ορισμένα από αυτά, λόγω της καλλιτεχνικής ή ιδεολογικής σημασίας τους, διακρίνονται ιδιαίτερα.

Το Πατριαρχείο του Πετς είναι ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του σερβικού πολιτισμού και της σερβικής τέχνης, αλλά και ένα σύμβολο της σερβικής κρατικής και εκκλησιαστικής ανεξαρτησίας, όχι μόνο κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, αλλά και στην Τουρκοκρατία. Ο παλαιότερος Ναός των Αγ. Αποστόλων χτίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Αρσένιο Α΄ (1233-1263), ο οποίος ήταν επικεφαλής της Σερβικής Αρχιεπισκοπής, διάδοχος του ιδρυτή της, του Αγίου Σάββα της Σερβίας. Γύρω στο 1320, ο Αρχιεπίσκοπος Νικόδημος έχτισε τον Ναό του Αγ. Δημητρίου και γύρω στο 1330 ο Αρχιεπίσκοπος Ντανίλο (1324-1337), ο διάσημος Σέρβος αγιογράφος, έχτισε τον Ναό της Παναγίας της Οδηγήτριας και τον Ναό του Αγ. Νικολάου. Οι παλαιότερες τοιχογραφίες χρονολογούνται στα μέσα του 13ου αιώνα και συνολικά

είναι από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της σερβικής ζωγραφικής. Από το 1346, το μοναστήρι έγινε έδρα του Σερβικού Πατριαρχείου. Οταν οι Τούρκοι κατέκτησαν τη Σερβία, το 1459, το Πατριαρχείο έπαψε να υπάρχει. Μόνο τον 16ο αιώνα ο Σέρβος Πατριάρχης Μακάριος (1557-1571), αναφέρθηκε και πάλι στις πηγές. Το Πατριαρχείο του Πετς μέχρι τον 17ο αιώνα θα γίνει χώρος κοίμησης των Σέρβων Αρχιεπισκόπων και Πατριαρχών.

Η βασιλεία του Στέφανου Ούρος Β΄ Μιλούτιν (1282-1321), του μεγαλύτερου κτήτορα των Σέρβων βασιλιάδων, αντιπροσωπεύει την περίοδο της εδαφικής επέκτασης του σερβικού κράτους εις βάρος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αλλά ταυτόχρονα και της ισχυρής πολιτιστικής και πολιτικής επιρροής του Βυζαντίου στη Σερβία. Κορυφαίο συμβολικό γεγονός, παρά τις αντιπαραθέσεις, αποτελεί ο γάμος του Σέρβου βασιλιά με τη Βυζαντινή πριγκίπισσα Σιμωνίδα, κόρη του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου. Οι επιδράσεις του Βυζαντίου στις τέχνες είναι πλέον σαφείς, καθώς ο Μιλούτιν έφερε τους καλύτερους καλλιτέχνες από την Κωνσταντινούπολη και τη Θεσσαλονίκη.

Η Παναγία Λιέβισκα, ο καθεδρικός ναός της Πρίζρεν, ανεγέρθηκε στο 1306-1307 και φιλοτεχνήθηκε στα 1310-1313. Για τον σκοπό αυτόν, ο Μιλούτιν προσέλαβε έναν διάσημο Βυζαντινό ζωγράφο της εποχής των Παλαιολόγων, τον Μιχαήλ Αστραπά. Πρόκειται για την κορυφαία ζωγραφική του λεγόμενου αφηγηματικού ύφους, το οποίο χαρακτηρίζεται από τη δυναμική σύνθεση και αντίθεση των διαυγών χρωμάτων. Ο ναός, παρά το γεγονός ότι δεν είχε υποστεί ζημιές ακόμη και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, κάηκε τον Μάρτιο του 2004.

Ο Ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου στην Γκρατσάνιτσα χτίστηκε τη δεύτερη δεκαετία του 14ου αιώνα και αποτελεί ένα από τα κορυφαία επιτεύγματα του αρχιτεκτονικού ρυθμού της εποχής των Παλαιολόγων. Οι τοιχογραφίες της είναι το έργο των κορυφαίων μαστόρων του εργαστηρίου του Μιχαήλ Αστραπά. Οι πιο αντιπροσωπευτικές είναι οι παραστάσεις των κτητόρων, του Μιλούτιν και της Σιμωνίδος, καθώς και το περίφημο οικογενειακό δέντρο των Νέμανιτς, το οποίο φιλοτέχνησαν στον 14ο αιώνα (και στο Πατριαρχείο της Πετς και στην Ντέτσανι) και αποτελεί ένα μοναδικό έργο τοιχογραφίας σε ολόκληρη την ορθόδοξη ζωγραφική.

Ο Ναός του Αγ. Στεφάνου στην Μπάνσκα χτίστηκε μεταξύ του 1312 και του 1316, ως μαυσωλείο του βασιλιά Μιλούτιν. Ακολουθεί τη σερβική τεχνοτροπία της Ράσκα, όπως και το μοναστήρι της Στουντένιτσα. Στη Στουντένιτσα έχουν θάψει και τον κτήτορα και ευγενή της δυναστείας Νέμανιτς, τον Στέφανο. Αρχικά, ο Μιλούτιν θάφτηκε στον Ναό του Αγ. Στεφάνου, αλλά τα λείψανά του μεταφέρθηκαν στην Τρέπτσα μετά τη μάχη στο Κόσοβο το 1389 και στη συνέχεια στη Σόφια, όπου

και παραμένουν.

Ο Ναός της Αναλήψεως Του Κυρίου στη Μονή Βισόκι Ντέτσανι είναι μαυσωλείο του βασιλιά Στέφανου Ούρος Γ΄ του Ντετσάνσκι (1321-1331). Λόγω του εξαιρετικού ύψους του (ο ψηλότερος θόλος φτάνει τα 29 μ.) θα ονομαστεί το Βισόκι (Υψηλοί) Ντέτσανι. Οι ειδικευμένοι οικοδόμοι, συνδυάζοντας τις ρομανικές, γοτθικές και βυζαντινές επιρροές, δημιούργησαν μια πρωτότυπη δομή στον σχεδιασμό, στην κατασκευή και τη διακόσμηση. Αρχιμάστορας ήταν ο διάσημος Φρα Βίτα του Κότορ, που εξηγεί τη ρομανική εξωτερική εμφάνισή του, αν και αρχιτεκτονικά είναι χτισμένος στη σερβική τεχνοτροπία της Ράσκα, με χαρακτηριστική μια εξαιρετική πρόσοψη που καλύπτεται με ωχροκίτρινο και μοβ – κόκκινο μάρμαρο. Ο ναός ολοκληρώθηκε το 1335, κατά την εποχή του γιου και κληρονόμου του Στέφανου Ντετσάνσκι, Στέφανου Ούρος Δ΄ Ντούσαν (1331-1355), ο οποίος ολοκλήρωσε και την εσωτερική εικονογράφηση. Οι τοιχογραφίες περιέχουν πάνω από 1.000 εικονογραφικές σκηνές και οι περισσότερες έχουν διατηρηθεί σχεδόν στο σύνολό τους. Ως εκ τούτου, είναι η μεγαλύτερη διατηρημένη πηγή δεδομένων για τη βυζαντινή εικονογραφία.

Παρόλο που σήμερα δεν υπάρχει σχεδόν τίποτα από αυτό, ο Ναός των Αγ. Αρχαγγέλων της Πρίζρεν ανεγέρθηκε από τον Σέρβο αυτοκράτορα Στέφανο Ντούσαν ως μαυσωλείο του. Τον ναό κατέστρεψαν οι Τούρκοι το 1615 και το υλικό αυτό χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή του τζαμιού του Σίναν πασά στο Πρίζρεν. Κάηκε ξανά στα γεγονότα που σημειώθηκαν το 1999 και το 2004.

Maja Nikolic**,** Επίκουρη καθηγήτρια Πανεπιστημίου Βελιγραδίου, τμήμα Ιστορίας, έδρα Βυζαντινολογίας